

Sosiaali- ja terveysministeriö
Lausuntopyyntö
Hankennumero STM062:00/2014

Lausunto hallituksen esitykseen laiksi lastenhoidon tuista

Tässä lausunnossa otetaan kantaa lakiin lastenhoidon tuista monimuotoisten perheiden osalta. Lausunto sisältää myös yksityiskohtaisen ehdotuksen lakiesityksen muuttamisesta.

Kokonaisuus

Monimuotoiset perheet -verkoston näkemys on, että kotihoidon tuen jakaminen vanhempien kesken on nyt esitetyssä muodossaan ongelmallinen ratkaisu, sillä yrityksistä huolimatta laissa ei pystytä käytännössä riittävästi huomioimaan perheiden monimuotoisuutta.

Monimuotoiset perheet -verkosto esittää kantanaan, että hallituksen tulee luopua kotihoidontuen jakamisesta nyt esitetyssä muodossa, sillä se heikentää liiaksi monimuotoisten perheiden tilannetta.

Koska uudistuksella ei käytännössä voida vaikuttaa hoitovapaa-oikeuteen, riskinä on, että perheessä pienempituloinen osapuoli jää kotihoidontuen jakamisesta huolimatta kotiin hoitamaan lasta hoitovapaalle, mutta ei saa tästä minkäänlaista korvausta eikä eläkekertymää. Tästä syystä uudistuksen sukupuolivaikutusten arviointi olisi ehdottomasti ollut syytä tehdä hyvissä ajoin.

Oikeuden kotihoidontukeen sitominen huoltajuuteen ja tuen jakamisen pakottaminen nimenomaan huoltajien välille on monimuotoisten perheiden kannalta monella tapaa hankala ratkaisu. Tilanne on heikennys nykytilaan, jossa lasta on voinut jäädä hoitamaan myös muu kuin lapsen vanhempi tai huoltaja. Tämän ratkaisun aiheuttamia hankaluuksia käsitellään tarkemmin alla erilaisten perhemuotojen kannalta.

Yksityiskohtaiset huomiot

Etävanhemman asema Verkosto kiittää uudistusta siitä, että se huomioi etävanhempien aseman ja mahdollistaa etävanhemman hoitovapaalla olemisen. Tämä on erinomainen linjaus etenkin eron kokeneiden perheiden ja uusperheiden kannalta. Kuitenkin etävanhemman kotihoidontuen sitominen huoltajuuteen on joidenkin sateenkaariperheiden kannalta ongelmallinen ratkaisu, sillä perheissä on tilanteita, joissa juridiselle etävanhemmalle ei ole haettu huoltajuutta vaan lapsen huoltajina toimivat hänen lähivanhempansa.

Yhden vanhemman perheet

On hyvä, että esitetyssä uudistuksessa mahdollistetaan edelleen lapsen ainoana huoltajana toimivalle vanhemmalle kotihoidontuen saaminen koko hoitovapaajakson ajalta. On myös hyvä, että etävanhemmalla, joka on huoltaja, on oikeus olla hoitovapaalla ja nostaa kotihoidontukea. Yhden vanhemman perheiden näkökulmasta etävanhemman kotihoidontuen pitämisen tulisi kuitenkin perustua vanhempien väliseen sopimukseen, ei yksinomaan yhteishuoltajuuteen. Huoltajuus ei ole oikea tapa määritellä sitä, kenen kanssa lähivanhemman on jaettava kotihoidontukijakso. Huoltajuuteen sitomisen sijaan kaikilla etävanhemmilla ja heidän lisäksi myös muilla lapsen huoltajilla, jotka asuvat lapsesta erillään, tulisi olla oikeus kotihoidontukeen. Kahden kodin perheissä kotihoidontuen jakamiseen ei kuitenkaan pitäisi pakottaa, vaan jakamisen tulisi perustua vanhempien väliseen sopimukseen.

Uusperheet

Uusperheiden osalta etävanhemman mahdollisuus kotihoidontuen pitämiseen on olennainen parannus nykytilanteeseen. Kuitenkin myös uusperheiden osalta hankalia tulkintatilanteita saattaa syntyä siitä, että kotihoidontuki sidottu nimenomaan hoidettavan lapsen huoltajuuteen.

Adoptioperheet

Adoptioperheiden kannalta uudistuksen keskeinen ongelma on se, että perheellä on oikeus perhevapaisiin edelleen käytännössä useimmissa tapauksissa vain kaksi vuotta siitä hetkestä, jolloin lapsi on sijoitettu perheeseen. Tämä asettaa adoptiolapset eriarvoiseen asemaan perheeseen syntyvien lasten kanssa.

Kun kotihoidontukijakso vielä pakotetaan jakamaan vanhempien kesken, on useimmissa tapauksissa maksimiaika, jonka yksi vanhempi pystyy olemaan lapsen kanssa kotona, puolitoista vuotta, mikä on puoli vuotta lyhyempi aika kuin nykytilanteessä. Adoptioperheissä perhevapaiden jakamiseen suhtaudutaan periaatteessa myönteisesti, mutta adoptiolasten erityisten tarpeiden ja usein useastikin rikkoutuneiden varhaisten kiintymyssuhteiden vuoksi on lapsia, joiden edun mukaista olisi ehdottomasti, että sama ihminen voisi tarvittaessa häntä kotona koko perhevapaajakson, etenkin kun tämä jakso käytännössä on vuoden lyhyempi kuin muiden lasten kohdalla.

Adoptioperheiden kotihoidontukea ei pidä jakaa vanhempien kesken lain nojalla, ellei tukikautta samalla pidennetä siten, että tukea voidaan nostaa siihen asti, kunnes lapsen perheeseen sijoittamisesta on kulunut kolme vuotta.

Adoptioperheiden kannalta ongelmallinen linjaus on myös eläkekertymän osalta työeläkelain ratkaisu, että yli 3-vuotiaan lapsen hoitaminen kotihoidon tuella ei kerrytä eläkettä. Tämä asettaa useat lastaan kotona hoitaneet

adoptiovanhemmat pitkälläkin tähtämellä eriarvoiseen asemaan muiden vanhempien kanssa.

Monikkoperheet

Monikkoperheiden eli kaksosten ja kolmosten vanhempien perheiden kohdalla kotihoidontuen jakamisen ongelmat tiivistyvät siihen, että lapset syntyvät usein ennenaikaisesti ja ovat siksi varhaislapsuudessaan infektioherkkiä, samalla kun perheiden taloudellinen kuormitus on tavallista huomattavasti suurempi silloinkin, kun lapsilla on kaksi huoltajaa vastaamassa heidän kustannuksistaan.

Suurempituloisen vanhemman jääminen kotihoidontuelle ajaisi käytännössä perheen talouden usein riskirajoille. Tämä saattaa johtaa ratkaisuihin, joissa monikkolapset laitetaan päivähoitoon pienituloisemman vanhemman kotihoidontukikauden päättyessä, mikä ei välttämättä ole lapsen edun mukaista.

Monikkoperheiden osalta on ongelmallista, että vain yksi monikkolapsista oikeuttaa täysimääräiseen hoitorahaan, kun samaan aikaan syntynyt sisarus oikeuttaa vain sisarkorotukseen. Kaikista samaan aikaan syntyneistä sisaruksista tulisi olla oikeus täysimääräiseen hoitorahaan siihen asti kunnes lapset täyttävät kolme vuotta.

Monikkoperheiden osalta tulisi myös varmistaa ja selkeästi lakiin kirjata, kuinka perheille kuuluva pidennetty vanhempainraha (60 päivää kaksosista, 120 päivää kolmosista jne.) huomioidaan laskennallista kotihoidontukikautta laskettaessa. Nämä perhevapaat voidaan pitää perheiden valitsemalla tavalla joko vanhempainvapaiden perään tai vaihtoehtoisesti yhtä aikaa toisen vanhemman äitiysraha- tai vanhempainrahakauden aikana tai osin molemmilla tavoilla. Laskennallinen tukikausi tulisi laskea siitä päivästä lähtien, kun perheiden vanhempainrahakausi tosiasiallisesti kunkin perheen osalta päättyy.

Lapsikuolemaperheet

Lapsen kuolema on perheelle aina kriisi. Jos lapsi kuolee vanhemman hoitaessa tätä kotona kotihoidontuella, lapsen kuolema merkitsee samalla myös sitä, että oikeus kotihoidontukeen lakkaa. Kriisitilanteessa perheen taloudellisen tilanteen muutos lisää inhimillistä kärsimystä. Kotihoidon tukea maksetaan nykytilanteessa lapsen kuoleman tapauksessa sen kuukauden loppuun, jonka aikana lapsi on kuollut. Tukeen olisi syytä saada lapsen kuoleman tilanteessa kahden kuukauden siirtymäaika, jonka aikana perhe voisi vielä saada vielä kotihoidontukea. Tämä tekisi tilanteesta inhimillisemmän perheelle, vähentäisi sairauslomien tarvetta ja helpottaisi työnantajan asemaa tilanteessa, jossa työntekijä olisikin yllättäen palaamassa töihin aiemmin kuin suunniteltu.

Mikäli lapsen kuoleman jälkeen joudutaan tilanteeseen, jossa kotihoidon tukea olisi oikeus periä takaisin, takaisinperintää tulisi aina harkita perhekohtaisesti. Laki mahdollistaa nykytilanteessa takaisinperinnästä luopumisen, mikäli tämä katsotaan kohtuulliseksi eikä aiheeton maksaminen ole johtunut tuen saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tai jos aiheettomasti maksettu määrä on vähäinen.

Sateenkaariperheet

Sateenkaariperheiden kannalta on ongelmallista, että oikeus kotihoidontukeen on sidottu aina huoltajuuteen. Naisparin avoparien perheissä toisen osapuolen huoltajuus on nykytilanteessa aina riippuvainen käräjäoikeuden päätöksestä ja se on erikseen haettava. Avoparin osapuolella ei myöskään ole mahdollista tulla vanhemmaksi sisäisen adoption kautta. Huoltajuutta koskevat käräjäoikeuden ratkaisut ovat olleet vaihtelevia eri käräjäoikeuksissa, ja vaikka valitusmenettelyn kautta huoltajuus on hovioikeuksissa myönnetty, prosessit ovat näissä tilanteissa niin pitkiä, että usein kotihoidontukikausi on jo käynnissä ennen kuin huoltajuus on saatu lopullisesti vahvistettua. Avoliitossa elävillä oikeus kotihoidontukeen pitäisi kaikissa perheissä määräytyä avoliiton perusteella, ei huoltajuuteen sidottuna.

Mahdollisuus etävanhemman kotihoidontukeen palvelee sateenkaariperheitä joissain tilanteissa paremmin kuin nykytilanne. Useamman kuin kahden tosiasiallisen vanhemman perheissä etävanhemmalla on usein halukkuutta jäädä osaltaan kotiin hoitamaan lasta. Kuitenkin tässäkin tapauksessa tuen sitominen huoltajuuteen on ongelmallista. Vaikka Suomen laki periaatteessa mahdollistaa useamman kuin kahden huoltajan vahvistamisen lapselle, nämä ratkaisut ovat olleet korkeampiakin oikeusasteita myöten vaihtelevia. Perheiden kannalta ei siis ole mahdollista näissä tilanteissa ennakoida, kuka olisi oikeutettu kotihoidon tukeen ja koska tähän oikeuttava ratkaisu saadaan. Tämä on selkeä huononnuks nykytilaan nähden, jossa huoltajuus ei ole ehtona kotihoidontuen saamiselle. Tämäkin asia olisi ratkaistavissa suurelta osin sillä, että avoliitto tai rekisteröity parisuhde lapsen juridisen vanhemman kanssa olisi itsessään peruste kotihoidontuen saamiselle.

Ehdotus lain lastenhoidon tuista muuttamiseksi

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää ongelmallisena ehdotetussa laissa lastenhoidon tuista tehtyä ratkaisua, jossa oikeus kotihoidontukeen olisi kaikissa tilanteissa sidottu lapsen huoltajuuteen. Huoltajuus ei ole tarkoitettu kotihoidontuen jakoperusteeksi ja jakamisen sitominen huoltajuuteen tuottaa ongelmia perheille, joissa huoltajuus ei ole itsestään selvästi molemmilla lapsen juridisilla vanhemmilla.

Esimerkiksi adoptioperheissä voi olla tilanteita, joissa kumpikaan lapsen vanhemmista ei kotihoidontukikauden alkaessa ole juridisesti lapsen huoltaja, sillä huoltajuus pysyy lähtömaan viranomaisilla kunnes lapsi on asunut perheessä riittävän ajan. Sateenkaariperheissä puolestaan juridisen

vanhemman puolison huoltajuus joudutaan hakemaan käräjäoikeudelta erikseen joko perheen sisäisen adoption yhteydessä tai oheishuoltajuushakemuksella.

Huoltajuuden ottaminen kotihoidontuen edellytykseksi tarkoittaa monissa perheissä tilannetta, jossa huoltajuus joudutaan tätä varten erikseen hakemaan, eikä hakuprosessin lopputuloksesta ole selvyyttä. Tämä ei liene lainsäätäjän tarkoitus, eikä se myöskään ole perheiden oikeusturvan kannalta oikein.

Tästä syystä Monimuotoiset perheet -verkosto esittää, että laissa lastenhoidon tuista luovuttaisiin kategorisesta huoltajuusvaatimuksesta ja kotihoidontukeen olisivat oikeutettuja lapsen vanhemmat, vanhempien avo- tai aviopuolisot sekä lapsen muut huoltajat.

Päätöksen kotihoidontuen jakamisesta, silloin kun jakajia olisi, tekisivät lapsen huoltajat yhdessä, kuten ehdotetussa laissa säädetään.

Ehdotamme seuraavia muutoksia ehdotetun lain pykäliin (lisäykset kapiteeleilla, poistot hakasuluissa):

3 § Oikeus kotihoidon tukeen alle kolmevuotiaasta lapsesta

Vanhemmalla, VANHEMMAN PUOLISOLLA tai lapsen huoltajalla on oikeus kotihoidon tukeen alle kolmevuotiaasta perheeseensä kuuluvasta lapsesta, jos:

3§ 2 mom.

Lisäksi edellytetään, että [lapsen vanhemmat tai muut huoltajat hoitavat] KOTIHOIDONTUKEA SAAVA HOITAA lasta itse ei[vät]kä PERHE ole valinNUT[neet] hänelle lasten päivähoidosta annetun lain (36 /1973) 11 a §:ssä tarkoitettua kunnan järjestämää päivähoitopaikkaa. Oikeus kotihoidon tukeen on sillä [vanhemmalla tai muulla huoltajalla], joka kulloinkin hoitaa lasta, jollei jäljempänä toisin säädetä. Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, oikeus kotihoidon tukeen on myös lapsesta erillään asuvalla vanhemmalla[, jos hän on lapsen huoltaja].

Tätä "kotihoidontukea saava" -muotoilua voinee soveltaa kaikkiin "vanhemmat ja muut huoltajat" -kohtiin laissa ja perusteluissa.

Yksityiskohtaiset perustelut

Näihin lisäys, että oikeus kotihoidontukeen on tarkoitus olla lapsen juridisella vanhemmalla ja vanhemman avo- tai aviopuolisolla huoltajuudesta riippumatta, ja lisäksi muulla lapselle vanhempien sijasta tai ohella määrättyllä huoltajalla. Ja että kotihoidontuen jakamisesta päätöksen tekee lapsen huoltaja tai huoltajat yhdessä.

Kotihoidontuen jakaminen eräissä muissa tilanteissa

Monimuotoiset perheet -verkoston kanta on, että tilanteessa, jossa lapsen vanhemmat asuvat erillään, jakamisen tulisi aina olla vanhempien yhteinen päätös, ei lainsäädännön pakottama. Jos jakamiseen kuitenkin halutaan lailla pakottaa, tulisi jakamisen olla pakollista yhteishuoltajien välillä, mutta kuitenkin vanhempien yhteisellä päätöksellä mahdollista myös, vaikka etävanhempi ei olisi huoltaja. Ehdotamme siis 8§:ään kahta vaihtoehtoista muutosta.

Ensisijaisesti:

8§ 1 mom.

Oikeus kotihoidon tukeen alle kolmevuotiaasta lapsesta jaetaan 7 §:ssä tarkoitetulla myös:

- 1) Vanhempien yhteisestä hakemuksesta, kun toinen asuu erillään lapsesta.
- 2) Lapsen vanhemman ja hänen kanssaan yhteistaloudessa elävän henkilön kesken [, jos tämä henkilö on lapsen huoltaja]

Toissijaisesti:

8§ 1 mom.

Oikeus kotihoidon tukeen alle kolmevuotiaasta lapsesta jaetaan 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla myös:

- 1) Vanhempien kesken silloin, kun molemmat ovat lapsen huoltajia, mutta toinen asuu erillään lapsesta
- 2) VANHEMPIEN YHTEISELLÄ PÄÄTÖKSELLÄ SILLOIN, KUN [MOLEMMAT OVAT LAPSEN HUOLTAJIA, MUTTA] TOINEN VANHEMMISTA ASUU ERILLÄÄN LAPSESTA OLEMATTA LAPSEN HUOLTAJA
- 3) lapsen vanhemman ja hänen kanssaan yhteistaloudessa elävän henkilön kesken[, jos tämä henkilö on lapsen huoltaja.]

Lisäksi tarvitaan muiden pykälien ja perustelujen korjaukset johdonmukaisesti siten, että huomioidaan se, ettei kotihoidontukea saava aina välttämättä ole lapsen huoltaja.

Lisätietoja:

Anna Moring
Projektipäällikkö
Monimuotoiset perheet -verkosto
Kaikkien perheiden Suomi -hanke
anna.moring@monimuotoisetperheet.fi
050 3750832

Lausunto
Laki lastenhoidon tuista
3.2.2015

STM 7(7)
Lausuntopyyntö

Monimuotoiset perheet -verkosto on kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Adoptioperheet ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Monikulttuuriyhdistys Familia Club ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen Nuoret Lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Verkosto koordinoi Kaikkien perheiden Suomi -hanketta, jonka tehtävänä on kerätä ja levittää tietoa monimuotoisten perheiden erityistilanteista.

www.monimuotoisetperheet.fi